

Hükümet Sistemleri Üzerinden Mukayeseli Bir Analiz (Parlamberter Sistem–Başkanlık Sistemi)

A Comparative Analysis of Government Systems (Parliamentary System–Presidential System)

Muhammet Yasin ELİTOK¹
Fatih DEĞİRMENCI²

¹Emniyet Genel Müdürlüğü, İçişleri
Bakanlığı, Türkiye

²Atatürk Üniversitesi, İletişim
Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım
Bölümü, Erzurum, Türkiye

ÖZ

Bu çalışmanın amacı, hükümet sistemleri üzerinden hareketle parlamenter sistem ile Başkanlık sisteminin irdelenmesidir. Dünyanın pek çok yerinde sistem tartışmaları, mevcut sistemde aksamların yaşandığı dönemlere rastlamaktadır (Göç & Kayıkcı, 2021, s. 57). Anayasal hareketlerle başlayan değişim çabaları, doğru sistem bulununcaya kadar kendi doğrularını üretmek mecburiyetindedir, sonuçta toplumun gereklerine en uygun sistem ötekini dışlayarak, bir şekilde yeni sistemin uygulanacağı alanı yaratır. Yeni sistem ile eski sistem arasında sağlıklı kıyas yapabilmeyen yolu her iki sisteminde uygulanmış olması gerekliliğinde yatar. Parlamenter sistem ve başkanlık sistemi genel anlamda biri diğerinin yerine ikame edilecek şekilde uygulanmıştır. İki sistemin mukayesesi açısından her iki sistem bu çalışmada teferruatlı olarak irdelenecektir. Başkanlık sistemi, temsili rejimin hükümet şekillerinden biridir ve yazılı anayasaların ilklerinden sayılan 1787 tarihli “Amerika Birleşik Devletleri Anayasası'nın” kurucu meclisinin uzun müzakereleri sonucunda üzerinde mutabık olunan bir hükümet şeklidir. Parlamenter sistem ise yine temsili demokrasinin tezahürü olarak karşımıza çıkmakta, parlamentonun güçlü bir şekilde sistemin yürütülmesinde rol aldığı, başbakanlık ve bakanlıkların sistemde önemli payının olduğu hükümet şeklidir. Bu çalışma sayesinde her iki hükümet sistemi detaylı bir şekilde irdelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Demokrasi, başkanlık, parlamenter sistem

ABSTRACT

The aim of this study is to examine the parliamentary system and the presidential system based on government systems. Discussions on government systems in many parts of the world coincide with periods of disruption in the existing system (Göç & Kayıkcı, 2021, p. 57). Efforts to change, which started with constitutional movements, have to produce their own truths until the right system is found. As a result, the system most suitable for the needs of the society excludes the other and creates the area where the new system will be applied somehow. The way to make a healthy comparison between the new system and the old system lies in the necessity of applying it in both systems. The parliamentary system and the presidential system were generally implemented in a way that substitutes one for the other. In terms of the comparison of the two systems, both systems will be examined in detail in this study. The presidential system is one of the forms of government of the representative regime and is a form of government agreed upon as a result of the long deliberations of the constituent assembly of the “United States Constitution” of 1787, which is considered one of the first written constitutions. The parliamentary system, on the other hand, is the manifestation of representative democracy, a form of government in which the parliament plays a strong role in the execution of the system, and the prime minister and ministries have a significant share in the system. Thanks to this study, both government systems will be examined in detail further.

Keywords: Democracy, presidency, parliamentary system

Geliş Tarihi/Received: 30.05.2023

Kabul Tarihi/Accepted: 31.08.2023

Yayın Tarihi/Publication Date: 01.12.2023

Sorumlu Yazar/Corresponding Author:
Muhammet Yasin ELİTOK
E-mail: yasinelitok71@hotmail.com and
olimpik.arena@outlook.com

Cite this article as: Elitok, M. Y., &
Değirmenci, F. (2023). Hükümet
sistemleri üzerinden mukayeseli bir
analiz (parlamberter sistem–başkanlık
sistemi). *Current Perspectives in
Social Sciences*, 27(4), 329-340.

Parlamenteer Sistemler

Parlamenteer sistemlerde erkler ayrılığı unsuru kanuni bir nitelik taşımasından çok bir takım siyasi imgeler ifade eder. İktidar erkleri yani ülkeye hükümet eden siyasi otoriteler milli irade gücünün ortaya konulması sonucunda kendilerine temsil anlamında yönetme yetkisi verilen birer siyasal mekanizmalardır. Erkler ayrılığı parlamenteer hükümet sistemlerinde koşulsuz bir şekilde olmazsa olmaz bir nitelik olarak ifade edilmesine karşılık bu mevcut erk ayırımının yanında görevler ayırımı şeklinde de ifade etmek çok daha doğru bir yaklaşımdır olacaktır.

Yasama faaliyetlerinin, yürütmenin içerisinde bulunan idari yapının ve yargı organlarını ifade eden mahkemelerin tam bağımsız bir biçimde devletin idari yapısı içinde birbirlerinden tamamen ayrı bir biçimde işleyişlerinin sürdürmesi devlet mekanizmasının işlemesi noktasında farklı bir takım olumsuzluklara sebebiyet verebilmektedir (Fendoğlu, 2015, s. 61). Parlamenteer hükümet sistemleri gerçek manada kuvvetlerin ayırımı hukukuna karşılık gelmesine rağmen başkanlık sisteminden farklı bir takım yönlerde organik bir ayrışma yaşamaktadır. Parlamenteer hükümet sistemlerinin kökenleri Westminster modeli olarak da ifade edilen İngiltere'den başlayarak zaman içerisinde Kanada, Avustralya, Yeni Zelanda ve Hindistan olmak üzere pek çok eski İngiliz kolonisine dayatılan kurumsal bir yapı ağından meydana gelmektedir (Alkan, 2013, s. 77).

Westminster modeli güçlü fakat gücünü giderek kaybetmekte olan monarşik bir yönetim mekanizması ile gelişen ve giderek güçlenen bir yönetimi ifade eden temsil manasında kendine demokratik sistemlerde yer bulan siyasi kuruluşların ortak bir paydada buluşması ile meydana gelmiştir (Teziç, 1980, s. 399). Bu noktada önem arz eden husus, yönetim yapısının içerisinde bulunan unsurlar çerçevesinde bütün siyasal ve iktidar etme gücünü elinde bulunduran siyasi gücün farklı bir takım gelişmeler neticesinde elinde bulunan siyasi gücün bir bölümünü başka siyasal veya toplumsal düzeydeki otoritelerle paylaşması sonucunda meydana geliş bir yönetim sistemidir.

Parlamenteer hükümet sistemlerinde yasamayı temsilen ve milletvekillerinden oluşan bir parlamento, siyasal manada sorumsuz ve sembolik bir cumhurbaşkanı ve birde attığı her imzadan sorumlu tutulan başbakan vardır. Yasama, yürütme ve yargı erkleri arasında her ne kadar erkler ayrılığı var olsa da yürütme gücüne sahip siyasal iktidar, parlamentoda etkin olan varlığından dolayı meclis mekanizmalarının işletilmesi noktasında da aktif bir biçimde hareket serbestisini devam ettirmektedir. Bu kapsamda aslında erklerin ayırımı noktasında sert bir ayırmadan farklı olarak daha yumuşak bir geçiş de bir zorunluluk olarak kapsam dâhiline almıştır.

Parlamenteer hükümet sistemleri katılımcı demokratik sistemlerce analiz edildiğinde, meclisi meydana getiren parlamenteerlerin seçimi yapılmasına karşılık siyasi otoriteyi meydana getirecek Başbakan ve kabine üyelerinin seçiminin doğrudan ortaya konulmamış olmasından ileri gelen daha az katılımı teşvik edici bir nitelik ortaya koyduğu ifade edilebilir (Akıncı, 2017, s. 122).

Parlamenteer hükümet sistemleri, erkler ayırımı bakımından manalandırma gayreti içerisinde girmek kapsamı sığ olan bir çerçeve yaratacaktır. Bu kapsamda parlamenteer hükümet sisteminden yasama işlerini yürüten yönetim mekanizması ile yürütme işlemlerini yapan yönetim mekanizmalarının istemeseler de çizilen çerçeve dâhilinde bir araya gelmek zorunda olduğu ve yumuşak bir biçimde erkler ayırımı ilkesinin önemli bir yer teşkil ettiği bir yönetim biçimi olarak görmek gerekir. Ayrıca yasama ve yürütme erkleri kendi içerisinde birbirlerine karşı hiçbir zaman hakimiyet de kuramazlar. Birtakım parlamenteer hükümet sistemlerinde gücün hakimiyetinin bulunduğu merkez siyasal iktidar konumunda bulunan mekanizmaların üzerine kaymış bir şekilde bulunmaktadır. Bu kapsamda bu tür parlamenteer hükümet sistemleri kabine sistemi şeklinde de ifade edilmektedir. Lakin mevcut siyasi güç yasama organı olan meclis üzerinde ise bu sefer de parlamenteer hükümet sistemi buranın üzerinden kontrol gücünü ele alacaktır. Verilen her iki örnekte de görülebileceği üzere parlamenteer hükümet sistemlerinde yasama erki ve yürütme erki o kadar iç içe geçmiştir ki âdeta biri diğerinin görevini yapan mekanizmalara dönüşmüştür. Bu iki erkin bir birleri üzerinde yaptırım güçleri bulunmaktadır. Parlamenteer hükümet sistemlerinde yürütme erkini bazı durum ve hâllerde yasama organını etkisiz bırakmak sureti ile seçim hattına gitme durumu oluşurken, yasama mekanizmasının da yürütme yapısını denetleme işlevlerini yerine getirmek adına çeşitli mekanizmaları vardır.

Parlamenteer hükümet sistemlerinde kanunların oluşturulmasına bir resmiyet ve onay makamında bulunan bir meclisin yanında yürütme erkini ifa eden ikili bir yapıdan oluşan, başbakan ve kabinesi ile cumhurbaşkanı bulunmaktadır. İki başlı bir yönetim mekanizmasına sahip olması, parlamenteer hükümet sistemlerinde bir yönetim çatışmasına yol açmaz. Parlamenteer hükümet sistemi kurul olarak çalışan hükümet mekanizması ile bireyler tarafından temsil edilen kanat arasındaki bu sorunsal, ilgili taraflardan birinin siyasal gücünün azaltılarak çözüme kavuşturulmuştur. Bu alandaki tercih ise tek bir karar verici olarak temsil makamında bulunan kral veya hükümdar yetkisine sahip olan kişilerin (Cumhurbaşkanı) yetkilerinin azaltılması biçiminde olmuştur. Bunun neticesi ise mevcut yetkileri azaltılan bu kişiler, siyasal bakımdan sorumsuzluk yapısına büründürölmek sureti ile siyasal yönetimi daha da işlevsel niteliğe sahip bir duruma dönüştürebilmektedir. (Alkan, 2013, s. 132).

Parlamenteer sistem ya da parlamenteer hükümetler, hukuk nezdinde ya da siyasi anlamda sorumluluk taşımayan devlet başkanının liderliğinde, yasama ve yürütme erklerinin arasındaki kuvvetler ayırımının geçişken olduğu ve bu erkler arasında bulunan ilişkilerinde birbirlerine denk veya karşılıklı gelişen bir dengenin içinde olan temsiliyet temelli demokratik bir siyasi rejimdir (Fendoğlu, 2015, s. 81). Parlamenteer hükümet sistemi, tüm unsurları arasındaki eşitliği ve bu unsurlar arasındaki ilişkileri birbirlerinden bağımsız olarak değil bunun tersine birbirlerine bağımlı bir durum yaratmak sureti ile eşgüdüm ve etkileşim içinde ortaya koyma isteğindedir. Yasama organı ve iktidar erki ülkeyi beraberce bir ortak zemin üzerinde yönetme kabiliyetine sahiptirler. Birbirlerini fesih etmeleri karşılıklı olarak ortaya konulmuş denge ve fren sistemleri ile sağlanarak belirli bir düzen içinde beraberce çalışma ahengi kazanırlar.

Parlamenteer Sistemlerin Özellikleri

Parlamenteer hükümet sistemi, esas anlamda hükümet erkini meclisten çıktığı ve varlığını devam ettirebilmesi açısından meclisin güvenoyuna ihtiyaç duyduğu bir yönetsel mekanizmadır. Bu kapsamda iktidar erkini elinde bulunduran siyasal iradenin yasama

organından meydana gelerek, meclisin desteği ile hayatını idame ettiren bir sistem yapısını ortaya koymaktadır. Bu sistem yapısında hükümet erkleri kuruluşlarında veya sonrasında yasama organı tarafından düşürülebilir. Daha sonra ise meclis aritmetiğine göre tekrardan hükümet erkinin oluşumu sağlanır.

Parlamentar hükümet sistemlerinin, farklı kamu hukukçuları ve anayasa uzmanları tarafından tek bir biçimde ifade edilmesi olası bir durum olarak karşımıza çıkmamaktadır. Lakin parlamenter hükümet sistemlerinin vazgeçilmesi mümkün olmayan iki niteliği herkeşçe kabul görmektedir. Bunlar seçildikleri yasama organını temsil eden meclisten gelip, bu organa hesap verme sorumluluğu içinde olduğudur. Bu kapsamda Jose Antonio Cheibub'ın parlamenter hükümet sistemi ve diğer farklı hükümet mekanizmaları ifade etmesi oldukça basit bir şekildedir: "Bir iktidar erki var olabilmek adına meclisin desteğine ihtiyacı varsa parlamenter, ihtiyacı yoksa başkanlık, hem meclisin hem de başkanın desteğine ihtiyacı varsa yarı başkanlık sistemi olarak ifade edilir." Matthew Soberg Shugart'da, Cheibub'a benzeyen bir biçimde, hükümet sistemi ifadesini, devlet yapısının günlük olarak işleyen süreci ortaya koyan kabinenin kim ya da kimlere hesap vereceğine bağlı bir şekilde ifade etmektedir. Buna göre bakanlardan meydana gelen kabine, tüm demokrasi ile yönetilen rejimlerde ya halkça seçilen başkana, ya meclis aritmetiğine ya da her iki unsura da beraber yanıt verir. Eğer kabine yapısı meclis çoğunluğunun desteklemesine bağlı ise parlamenter hükümet sisteminden, farklı bir şekilde başkana hesap vermekteyse başkanlık sisteminden bahsedilebilir. Kabine hem meclise hem de başkana hesap vermek zorunda ise yarı başkanlık sisteminden bahsedilebilir (Shugart, 1999, s. 59).

John Micheal Carey, parlamenter hükümet sisteminin ayırt edici niteliğinin hükümet edecek siyasi otoritenin meclis içerisinden seçilmesi ve yaşam hakkının meclisin vereceği güvenoyuna bağlı olması biçiminde ifade eder. Meclis kabine yapısının hem çıkış noktası hem de hayatta kalabilmesi adına ihtiyaç duyduğu bir yapıdır. Yürütmede görev alacak siyasi otorite meclis içerisinden seçilir ve meclis tarafından denetlenmeye açık bir yapı içerisinde muhafaza edilir. Ülkenin devlet başkanının halkça seçilmesi, bu yapıyı parlamenter hükümet sistemi olmaktan çıkaramaz (Carey, 1999, s. 91).

Juan Linz, parlamenter hükümet sisteminde demokratik olarak meşruiyet yetkisine sahip olan kurumun yalnızca meclis olduğu, kabine yapısının varlığını sürdürmesinin meclis tarafından verilen onay sonucunda gerçekleşeceğini ifade eder. Birtakım parlamenter hükümet sistemlerinde siyasi parti örgütlerinin başkanlık yapıları gitgide bireysel bir yapı hâline dönüşmüş ve "Başbakan olarak ifade edilen siyasi otorite" "Başkan" a benzetilmeye başlanmıştır. Lakin meclisin lağvedilmesi ve tekrardan sandığa gidilmesi dışında başbakanlık makamında bulunan kişinin halka gitme seçeneği bulunmamaktadır. Bu kapsamda parlamenter hükümet sistemlerinde devlet başkanlığı makamında bulunan kişilerin halkça seçilmesinin dahi ötelenmediği sistemlerde bile devlet başkanı başbakanla yetki yarışına girmesi beklenemez (Linz, 1990, s. 52).

Arend Lijphart parlamenter hükümet sisteminin başkanlık sisteminden farklarını temel düzeyde bulunan fark yapıları ve ikincil fark yapıları olmak üzere iki ana unsura ayırmak sureti ile kategorize etmektedir. Bu durum göz önüne alındığında parlamenter hükümet sisteminin temel farklarından ilki, hükümet erkinin meclis organına karşı bir sorumluluk taşıması ve güvenoyu verilmeyerek düşürülebilmesidir. İkincisi yürütme erkinin görevine gelmesi ile alakalı bir durumdur. Parlamenter hükümet sistemlerinde başkanlık sisteminden farklı olarak, hükümet erki meclis içerisindeki parlamenterler tarafından seçilir. Üçüncü ve son fark ise parlamenter hükümet sistemlerinde yürütme erkinin kolektif bir nitelik taşıyan unsurlar ağına sahip olmasıdır. Parlamenter hükümet sistemlerinde alınan kararlar tamamen hükümet meydana getiren yapılar tarafından alınır (Lijphart, 1999, s. 118).

Lijphart bu asli farklılıkları ortaya koyduktan sonra, üç tane de tali anlamda değer taşıyan farkı tanımlamaktadır. Bahse konu bu farkların ikincil bir seviyede izlenmesinin sebebi, bütün parlamenter hükümet sistemlerinde bulunmamasından kaynaklanmaktadır. Bu farkların birincisi bir kişinin hem yasama organı bünyesinde hem de yürütme organı bünyesinde faaliyetlerde bulunabilmesidir. Başkanlık sisteminde olası olmayan bir nitelik olarak parlamenter hükümet sistemlerinin birçoğunda kabinede yer alan kişiler aynı zamanda meclis mensubu olarak görev yaparlar. Parlamenter hükümet sistemlerinin ikinci tali farkı yürütme organının yasama organını lağvedebilme yetkisidir. Parlamenter hükümet sistemlerinde yasama organının yürütme bulunan unsurları görevden el çektirebilmesine karşılık olarak bir denge unsuru da, yürütme erkini de yasama organını lağvedebilme yetkisi bulunur. Üçüncü ve son fark ise yürütme erkinin çift başlı bir yapıdan oluşmasıdır. Bunlardan devleti idare ve ikame eden devlet başkanının daha çok sembolik düzeyde bir yönetsel gücünün bulunmasına karşılık hükümet organları ve başbakan yürütme gücünü elinde tutan yegane bir yapı olarak öne çıkar (Lijphart, 1999, s. 125). Karşılaştırmalı hükümet sistemleri kapsamında Türkçe yazın araştırmalarında parlamenter hükümet sistemlerinin dört temel özelliğinin olduğuna dair genel bir kabulün bulunduğu tespit yapılmaktadır (Teziç, 2007, s. 409).

Bu özellikler yürütme organının iki başlı bir yapı tarafından temsil ediliyor olması, devlet başkanlığı makamının siyasi olarak sorumsuz bir konumda bulunması, kabinenin meclise karşı siyasal bir sorumluluğu üzerinde taşıması ve yürütme organının meclisi lağvedebilme yetkisinin olması biçiminde ifade edilebilir. Bu çerçevede ortaya konulan özellikler, parlamenter hükümet sistemlerinde sık bir şekilde ifade edilmesine karşılık sistemin içerisinde bulunması gerekli olmazsa olmaz şartlardan değildir. Klasik parlamenter hükümet sistemlerinde yürütme erki iki başlı bir yönetsel yapı ile yönetilir ve bu unsurlardan bir tanesi sorumluluk taşırken diğeri ise sorumsuz bir yapıdan meydana gelmektedir (Bakırcı, 2000, s. 478).

Sorumsuzluk yapısını taşıyan unsur; devlet başkanı, kral, kraliçe veya halk ya da meclis tarafından seçilen cumhurbaşkanıdır. Sorumluluk yapısını taşıyan unsur ise başbakan ve başbakana bağlı olarak çalışan kabinedir (Onar, 2005, ss. 74–75).

Bakanlar kurulu kolektif bir kuruluş olup "kabine" olarak adlandırılır ya da dar anlamda "hükümet" olarak adlandırılmaktadır (Teziç, 2007, s. 407).

Tipik parlamenter hükümet sistemlerinde yürütme organını temsil eden esas yetkili organ ise bakanlar kuruludur (Gözler, 2000, ss. 11–12).

İkili bir yönetim yapısına sahip olma niteliği, parlamenter hükümet sistemlerinin klasik özellikleri olmasına karşılık olmazsa olmazları da değildir. Örnek verilecek olursa Güney Afrika ve Botsvana'da meclis tarafından seçilen devlet başkanları hem yürütme erkini hem de devlet mekanizmasının başı konumundadırlar. Aralarındaki fark ise Güney Afrika'da bu kişiler başkan olarak adlandırılırlarken Botsvana'da ise başbakan olarak adlandırılmaktadırlar. Bu nedenle bahse konu iki ülkedeki siyasal yönetim mekanizması parlamenter hükümet sistemi şeklinde adlandırılmasına karşılık tek başlı bir hükümet sistemi niteliklerine sahip olması bakımından da dikkat çekici bir durumda bulunmaktadır (Lijphart, 1999, s. 126).

Devlet başkanlarının siyasal anlamda sorumsuz oluşu; parlamenter hükümet sistemlerinde ikinci bir ana nitelik olarak görülmektedir (Teziç, 2007, s. 410).

Devlet başkanı tarafından monarşik bir anlayış ile yönetilen demokratik sistemlerde kalıtımla (babadan-oğula) göreve gelirken, cumhuriyeti kabul etmiş rejimlerde ise adaletli, tarafsız ve bağımsız olarak yapılan seçimlerle göreve gelmektedirler. Bu ayırmadan yola çıkarak parlamenter monarşi veya parlamenter cumhuriyetten söz etmek ihtimal dâhilinde olur (Duverger, 1965, s. 96).

Devlet başkanlarının sorumsuz bir yapıda olması, siyasi bir sorumsuzluğu ifade ettiği için devlet başkanları tarafından yürürlüğe konulan iş ve işlemlerde sorumluluk yapısının işetildiği başbakanın da yer aldığı ilgili bakanlar tarafından imza atılması geleneği bulunur (Gözübüyük, 2013, s. 31).

Devlet başkanlarının yalnızca siyasi bir sorumsuzluk anlayışı yoktur, aynı zamanda cezai sorumluluğu da yoktur. Bahse konu kural monarşik parlamenter hükümet sistemlerinde mutlak bir şekilde uygulanırken parlamenterist cumhuriyetlerde ise cumhurbaşkanlığı makamını temsil eden kişi yalnızca vatana ihanet suçundan yargılanması yapılabilmektedir (Teziç, 2007, s. 411).

Devlet başkanlarının sorumsuz yapısı onların siyasal manada yetkisiz oluşları ile ilgilidir. Zira parlamenter sistemlerin olağan biçimlerinde, devlet başkanlarının yürütme erkinde bulunan üstlenmiş oldukları roller oldukça düşük düzeyde ve hatta sembolik bir yapıya indirgenmiş olarak bulunmaktadır. Nitekim parlamenter hükümet sistemlerinin gerçek manada işlerlik kazanabilmesi için cumhurbaşkanına tanımlanmış tüm yetkilerin sembolik bir devlet başkanlığı yetkisini aşmaması gerekir (Soysal, 1997, s. 224).

Parlamenter hükümet sistemlerinde yürütme gücünü elinde bulundurma yetkisi mecliste çoğunluk sağlayan veya farklı siyasi parti örgütlerinden meydana gelen kabinendir (Sayarı, 1977, s. 14).

Kabineyi meydana getiren ayrı ayrı her bakanın meclise karşı siyasi birtakım sorumluluklarının olması parlamenter hükümet sistemlerinin önemli göstergeleri arasındadır (Erdoğan, 2007, s. 147).

Sorumluluk ifadesi ile anlatılmaya çalışılan konu, öncelik olarak siyasi bir sorumluluğu ifade etmektedir. Siyasi sorumluluk meclisin, beğenesini alamayanların ve meclis tarafından istenmeyen siyasal davranışlarda bulunan hükümetleri istifaya zorlama yetkisi şeklinde ifade edilmektedir (Duverger, 1995, s. 59).

Güven oylaması veya bir güvensizlik oylaması neticesinde meclis tarafından destek verilmeyen bir hükümet düşer. Bunun yanı sıra kabine üyelerinin hukuka aykırı bir şekilde icra edilen faaliyetlerinden dolayı ve yargı kararları ile ortaya konulan hukuki ve cezai sorumlulukları da vardır (Teziç, 2007, s. 412).

Hukuki sorumluluk tanımından kabine üyelerinin aldıkları resmi görevler sebebi ile devlete açmış oldukları zararın tazmin yoluyla kendilerine rücu edilmesinden ibarettir. Cezai sorumluluk ise kabine üyelerinin görevleriyle ilgili suçlar hakkındadır. Bu şekilde ortaya konulmuş bir şüpheden bahsediliyorsa meclis, ilgili kabine üyesi hakkında meclis tarafından soruşturma açılmasına hükmedebilir.

Kabine üyelerinin görevleri dışında bulunan suçlar nedeni ile takibat konularını ise parlamenterler gibi meclis tarafından dokunulmazlıklarının kaldırılmasına bağlıdır (Özbudun, 2018, s. 297). Kabinenin meclise karşı sorumluluğunun bulunması parlamenter hükümet sistemlerinin temel niteliklerinden bir tanesi olması konusunda herhangi bir ihtilafın olmadığı açık olarak ifade edilebilir. Fesih kavramı, olağan dönem içerisinde gerçekleştirilecek olan seçim zamanı gelmeden evvel meclisin varlığına son verilmesi ve yeni tarihte yapılacak olan seçimlere gidilmesini ifade eder. Parlamenter hükümet sistemlerinin birçoğunda mevcut olan bu yol yürütme erkine meclis karşısında denge unsurunu sağlayan bir yetki şeklinde ifade edilebilir (Onar, 2005, s. 75).

Parlamenter Sistemin Avantajları ve Dezavantajları

Demokrasi ile yönetilen devletler anayasal mekanizmalarını, yönetimle ilgili rejimlerini ortaya koyarken genel manada istifade edilen hükümet sistemlerinden bir tanesini tercih ederler: Başkanlık Sistemi, Yarı Başkanlık Sistemi ve Parlamenter Sistemler. Bu tercihlerin yapılması aşamalarında ilgili devletin içinde bulunmuş olduğu jeopolitik-stratejik konum, toplumsal yapıyı ifade eden devlet mekanizmalarının sosyal konumu, devlet içindeki sosyal ve kültürel manada meydana gelen farklı yapılar ya da oluşumlar ile tarihi oluşumlar önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Lakin sistematik tercihlerin ortaya konulması aşamasında ortaya konulanlar yalnızca bu gerçek imkânları temsil etmeyecektir.

Ayrı ayrı ortaya konulan tüm bu hükümet sistemlerinin demokrasi kalitesi ve siyasal istikrar bakımından ne şekilde bir karakter yapısına sahip olduğu, bünyesinde nasıl bir avantaj ve dezavantaj taşıdığına dair teorik anlamda yapılan bir takım analizlerde hükümet sistemlerinin tercihi konusunda müspet bir değer taşımaktadır. Zira yönetim yapısının etkin olması ve istikrar düzeyi üzerindeki hükümet sistemlerinin de önemli bir payını aldığı gözlenmektedir (Onar, 2005, s. 81). Parlamenter hükümet sistemlerine ait olan avantaj ve dezavantajlar bir araya getirilerek, karşıt iki sistem olmalarından dolayı parlamenter hükümet sistemlerinin pozitif yönleri ve başkanlık sistemlerinin negatif yönlerini ifade etmek bu iki zıt yönetim sistemini anlamak adına önemli bir kavrayışı ortaya koymak ve kullanım alanları oldukça geniş olan bu iki yönetim sisteminin anlaşılması adına önem arz eden bir durum tespiti yapılmasını kolaylaştıracaktır.

Parlamenteer Sistemin Avantajları

Parlamenteer sistemin avantajlarını aşığıdaki gibi sıralamak mümkündür:

a. Yasama ve yürütme organları arasında kilitlenme riski bulunmaz;

Parlamenteer hükümet sistemlerinde hükümetler meclis tarafından gerçekleştirilen güven oylamasına bağılı olarak çalışmaya devam eder. Kurulan bir koalisyon yapısının bozulması, çoğunluğu elinde bulunduran siyasi parti örgütlerinden istifalar v.b. gibi başkaca herhangi bir sebepten dolayı mecliste bulunan çoğunluk durumunun yitilmesi durumunda hükümet düşer ve yeni çoğunluk yapısına uygun olan bir hükümet yapısı tekrardan oluşturulur. Bu durumda mümkün olmaz ise fesih yolu ile yeniden seçime gidilir (Özbudun, 2013, ss. 205–214). Bu kapsamda yasama ve yürütmenin arasında herhangi bir gerilime neden olmadan ve çatışmaya girilmeden problemler giderilebilir. Bu bahse konu sistemde (bütün senaryolar da dâhil) sistemi çıkmaz bir sokağa götürecek bir sorun yaşanmaz.

b. Esnek olan ve kolay bir şekilde çözüm üretilebilecek bir sistemdir;

Linz, parlamenteer hükümet sistemlerinin başkanlık sisteminden en önemli farkının, bu sistemdeki siyasal süreç aşamalarının esnek bir yapıdan meydana geldiğini ortaya koymaktadır. Parlamenteer hükümet sistemlerinde, sayısız siyasi lider, siyasi parti örgütleri, siyasi parti liderleri ve hatta alt düzey parlamenteer seçimlerin olmadığı herhangi bir zaman diliminde köklü değişiklikleri hayata geçirme, yeni bir tercih yapma ve başbakanı değiştirme imkânına sahiptir. Başbakanlık makamında bulunan kişinin değiştirilmesi bir kriz durumuna yol açmadan yapılması muhtemeldir (Linz, 1990, s. 55).

Bu kapsamda hükümet tarafından meydana getirilen istikrarsızlık olarak görülen dalgalanma hareketleri, daha derin bir şekilde sistem krizlerine sebebiyet verilmesini önlenmesine aracılık eden araçlardır (Linz, 1990, s. 64).

c. Demokratik hayatı daha uzun olması muhtemel olan bir hükümet sistemidir;

Parlamenteer sistemlerle yönetilen hükümetlerin ve bu sistem yapılarının sahip oldukları siyasal süreçlerin esnek yapısı, olası yasama-yürütme gerilimlerinin yaşanmaması gibi yapısal anlamdaki nitelikleri sebebi ile daha uzun bir yaşam alanına sahip oldukları savunulabilir.

d. İktidar paylaşımının etkin ve zeminin geniş olması kutuplaşmayı azaltarak, uzlaşma zeminin genişletir.

Parlamenteer hükümet sistemlerinde gerçekleştirilen koalisyonlar iktidar erkinin birden çok siyasi parti örgütü arasında paylaşımını sağlar. Bu kapsam içerisinde kurulan hükümetlerin düşürülme olasılığı, iktidar erklerini, küçük siyasi parti örgütlerinin de istek ve menfaatlerini gözetmeye zorlar. Küçük olan siyasal parti örgütlerinin de iktidar kanadında görev alabilmelerine imkân tanır ve bu durum küçük siyasal parti örgütlerin de demokratik yönetim faaliyetlerine katılımlarının da önünü açıcı bir etki yaratır. Hükümet başkanlarının konumları bakımından, başbakanlık makamındakiler bilhassa koalisyon hükümet yapılarında diğer kabine üyelerine karşı daha yakın bir düzeyde konumlanırlar. Bu şekilde kabine üyeleri daha bağımsız bir davranış sergileme fırsatı bulurlar (Linz, 1990, s. 56).

e. Halk katılımını ve demokratik temsil düzeyini kuvvetlendirir;

Parlamenteer hükümet sistemlerinde daha çok nispi temsil sisteminin tercihi yapılmaktadır. Bu seçim sistemi daha fazla siyasi parti örgütü farklılığını ve demokratik temsil noktasında önemli bir katkıyı sunmaktadır. Bu durum, bilhassa toplumun istek ve ihtiyaçlarının herhangi bir zor durumla karşılaşmadan rahat bir biçimde parlamentoya iletimini ve buradan da bakanlar kuruluna yanı kabineye aktarımı ile toplumun hükümet nezdinde daha kuvvetli bir temsil yapısının oluşturulması adına önemli bir katkı sağlamaktadır.

f. Devlet başkanlarının kucaklayıcı, birleştirici ve uzlaştırıcı bir etkisi vardır;

Bir kral ya da cumhurbaşkanınca temsili yapılan devlet başkanlığı makamı, siyasi partiler üstü ve tarafsız kimlik yapısı ile hem şiddetli bir siyasi tartışma iklimi ve kriz dönemlerinde bir araya getirici ve uzlaştırıcı rolünü üstlenir, hem de iktidarın elde ettiği gücü frenleyen bir niteliğe sahiptir. İktidar erki ile muhalefet bloğu arasındaki kriz dönemlerinde devlet başkanlarının tarafsız oluşu denge politikasının güdülmesi neticesinde ortak bir paydada buluşmalarının sağlanarak uzlaşmalarına imkân sağlar (Linz, 1990, s. 62).

Parlamenteer Sistemin Dezavantajları

Parlamenteer hükümet sistemlerinin dezavantajları ise aşığıdaki gibi sıralanabilir:

Hükümet istikrarsızlık yapılarına sebebiyet verir;

Çok fazla sayıda siyasi parti örgütünün mecliste yer bulabildiği parlamenteer hükümet sistemlerinde hükümet krizlerinin ortaya çıkma ihtimali daha yüksektir. Hükümetlerin görevlerinin başında kalabilmeleri için ihtiyaç duydukları meclis desteğinin garanti olmamasından kaynaklı olarak, hükümetler sürekli olarak bu riski yaşamak zorundadırlar (Gözler, 2011, s. 613).

Türkiye’de parlamenteer hükümet sisteminin hüküm sürdüğü zamanlarda pek çok koalisyon hükümet yapılarının kurulmuş olması ve hükümetlerin karıştığı istikrarsız durumların sürekli bir hâle gelmesi bahse konu bu sistemin bu niteliği ile irtibatlandırılmaktadır (Kuzu, 2012, s. 92).

Türkiye’de 1961 ile 1981 seneleri arasında 19 senede 21 hükümet kurulmuştur. İtalya’da 1948 ile 1992 seneleri arasında 44 senede toplamda 50 hükümet kurulmuştur. Daha istikrarlı sayılan Hollanda, İsveç ve Norveç gibi ülkelerde bile kurulan hükümetlerin ortalama ömürleri 22 ay olmuştur (Yüksel, 2013, s. 44).

Gücü sınırlı olan ve verim alınamayan hükümet yapıları kurulur;

Parlamenteer hükümet sistemlerinde hükümetlerin güçsüz bir şekilde inşa edilmesinin sebepleri, hükümetlerin her daim meclis desteğine ihtiyaç duyması, devlet başkanlarının hükümetlerle siyasal olarak mücadeleye girişmeleri, hükümet tarafından alınan siyasal kararların kolektif bir özellikte olması ve koalisyon hükümet yapılarının oluşturulmasıdır. Bunların sonuncusu ise parlamenteer hükümet sistemlerinin en güçsüz durumda bulunan niteliği olarak görülmektedir. Bu durumun öncelikli sebebi, koalisyon hükümet yapılarında farklı siyasal programa sahip siyasal parti örgütlerinin bulunmasına karşın bir ortak zemin üzerinde anlaşarak bir beraberliğin oluşturulması sonucunda farklı ideolojik yapıların getirmiş olduğu problemlerdir. Bu durumun ikinci sebebi, bu farklı ideolojik yapılara rağmen ortaya konulacak politik programlarda uzlaşma arayışlarının getirmiş olduğu uzunca devam eden siyasal pazarlık masaları, koalisyon hükümet yapılarının ortaya koyacağı çalışmaları yavaşlatır. Son olarak da ortak bir politik metin ve faaliyet üretebilme gayretinin ortaya koyduğu dağılmadan uzaklaşmaya çalışan lakin aynı zamanda da hayatlarını idame ettirmek isteğinde bulunan bu hükümet organları hareketsiz bir şekilde kalmayı tercih ederler ve bu şekilde de yönetebilme kabiliyetlerinin kaybına sebep olurlar (Gözler, 2011, ss. 613–618).

Demokrasi ile bağlantısal niteliği zayıftır;

Halk tarafından hükümetin doğrudan belirlenemiyor oluşu, koalisyon hükümet yapılarında olması muhtemel başarısızlıklarda hesap sorulması gereken siyasal partinin tespitinin yapılmasının zor olması ve seçim sürecinde seçmenlerin hükümet yapıları ile ilgili tercih durumlarından emin olamaması, parlamenteer hükümet sistemlerinin demokratik niteliğini güçsüz kılan kusurlar minvalinde değerlendirilebilir (Kuzu, 2012, s. 91).

Parlamenteer Sistemin Tarihçesi

Parlamenteer hükümet sistemi İngiltere’de ortaya çıkmış ve gelişimini sürdürmüştür. İngiltere meclis hareketinin meydana geldiği yer olduğu gibi parlamenteer hükümet sisteminin oluşturulması ve ana karakterinin de oluşumunu tamamlaması içinde uygun bir ortam meydana getirmiştir. Sistemin asli manadaki kurumlarının da İngiliz monarşik yapısının göstermiş olduğu dönüşümlerle paralel bir yapı sergilediğinden parlamenteer hükümet sisteminin tarihi İngiltere ile özdeş bir yapı hâline gelmiştir (Yücel, 2009, s. 53).

Parlamenteer hükümet sisteminin ana hatlarının meydana gelmesi, 18. asırdan itibaren ortaya çıkan kabine sistemi ile de doğrudan doğruya ilişkili olduğu söylenebilir. Bu dönemde ülke yönetiminde tek karar verici unsur olan krallar, meclis bağlantılarında aracı olarak faydalandığı bakanları meclis mensupları arasından seçmiş, kral ile bu bakanlar kabine diye adlandırılan bir odada istişare toplantıları yapmaya başlamışlardır. Zaman içerisinde kabinede bulunan bakanlardan bir tanesi sıvrilerek başbakanlık makamının meydana gelmesinin önünü açmıştır (Gözübüyük, 2013, s. 34).

18. asırda ortaya çıkan kabine sistemi giderek kendi aralarında iyi bir şekilde uyum sağlayan kişilerden meydana gelen homojen bir grup yapısına dönüşmüştür. Siyasal görüşleri itibari ile mevcut bulunan bu homojenlik durumunun neticesinde, bir tanesine olan güven duygusunun zedelenmesi kabinenin tamamına tesir edebileceği şekilde algılanmasına sebebiyet vermiştir. Bu şekilde İngiliz parlamenteer hükümet sisteminin kurucu ve asli bir unsuru olarak 19. asrın sonunda kabinenin toplu olarak ortaya çıkan siyasal sorumluluğu anayasadan güç alan bir kurul hâline evrilmiştir (Eroğlu, 2012, s. 38).

Meclisin temsiliyet makamına erişmesi ve demokratik bir yapıya dönüşmesi 19. asır boyunca oy haklarının gelişmesi ve siyasal parti örgütlerinin ortaya çıkması sonucu mümkün bir hâle gelmiştir. Bu gelişmeler ile birlikte İngiliz (Westminster) sistemini meydana getiren temel kurumların oluşumu tamamlanmıştır. Bu kurumsal yapılardan birincisi İngiliz Meclisidir. İkincisi devlet başkanlığı makamıdır ki bu kurum ulusal birlik ve beraberliği temsil eden lakin siyasal bir yetki ve sorumluluk yapısını içerisinde barındırmayan kralıçeden ibarettir. Üçüncü ve son kurum ise başbakana bağlı olan ve ülkeyi başbakanla birlikte yönetme gücünü elinde tutan kabinedir (Akartürk, 2010, s. 17).

Bu nitelikleri ile 20. asırda parlamenteer hükümet sistemi, tüm kurumsal yapıları ile oturmuş ve pek çok ülkede İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra sahada uygulama alanı bulmuştur (Beyme, 2000, s. 2).

Başkanlık Sistemi

Başkanlık sistemi denildiğinde akla ilk olarak gelen yapının Amerika tipi başkanlık sistemi olduğunu söylemek yanlış bir tanımlama olmaz. Bu durumun nedeni ise dünya siyasal hayatında ilk olarak başkanlık sisteminin siyasal alanda uygulama fırsatı bulunduğu ülkenin Amerika Birleşik Devletleri olmasıdır. Amerika’da ülkenin kendi siyasal yapısı içerisinde meydana getirilen başkanlık sistemi, siyasal uygulama alanlarında önemli bir istikrarsızlık durumuna sebebiyet vermemektedir. Lakin başkanlık sisteminin farklı farklı uygulama modellerinin de olduğu, Amerika’dan farklı olarak diğer bazı ülkeler tarafından da sahada kullanıldığı da bilinmektedir. Başkanlık sisteminin her hâlükârda istikrarı getireceği hipotezi içerisinde tartışmalı konuları da barındırdığı bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Başkanlık sisteminin uygulama alanı bulan ülkelerin içerisinde buldukları toplumsal ve siyasal anlamdaki gerçek durumları da göz önüne alınmak sureti ile bir yapılandırılma sürecinin içerisinde sokulma gerekliliği de elzem olan bir konudur. Başkanlık sistemi, toplumsal ve siyasal yapısı ile uygulamaya konulacak ülkenin bir takım önemli kültürel ve jeopolitik durumlarını da nazara almak sureti ile uygun olmayan bir işleyiş yapısı içinde uygulamaya konulması hâlinde uzun dönem içerisinde ciddi istikrarsızlıklara bile neden olacağı ortaya belirtilmektedir (Kamalak, 2007, ss. 59–60).

Başkanlık Sisteminin Tanımı ve Genel Özellikleri

Başkanlık sisteminin temel niteliği yürütme erkini doğrudan halk tarafından belirli bir zaman dilimi için seçilmesi ve yürütme erkinin yasamanın güven oylamasına ihtiyaç duymamasıdır (Kaboğlu, 2000, s. 139). Sistemin doğduğu yer olan Amerika Birleşik Devletleri’nde başkan yalnızca vatana ihanet, rüşvet ve bu suçlar gibi ağır bir içerik barındıran suçlardan dolayı Temsilciler Meclisi’nin suç isnadı oluşturması ile ve Senato’nun yargılama yapması neticesinde görevden el çektirilebilir.

Başkanlık sistemi parlamenter hükümet sistemleri gibi tarihi bir gelişme neticesinde tedricen meydana gelen bir yönetim sistemi değildir. 1787'de Philadelphia'da bir araya gelen kurucu parlamentonun görüşme toplantılarında düşünülerek ve tasarımı yapılarak, ilke ve prensip yapıları ortaya konulan bir yönetim sistemidir. Başkanlık sistemi meydana getirilirken İngiliz Monarşik yapısından ilham alınmıştır. Başka bir şekilde ifade etmek gerekirse başkanlık sistemi meşruti monarşik yapının cumhuriyet sistemine dönüştürülen bir yapıyı ifade eden yönetim şekli olarak da nitelendirilebilir (Teziç, 1986, s. 439).

Başkanlık sistemi Amerika'da ortaya çıkan ve bu topraklarda gelişimini tamamlayarak dünya siyasi hayatında kendine uygulama alanı bulmuş bir yönetim sistemidir. Başkanlık sisteminde yürütme erki yasama ve yargı erklerinden katı bir biçimde ayrıma uğrar ve bu yapısal unsurların her birisi de kendi içlerinde teorik olarak bağımsız yapılarını korumaktadır.

Halk tarafından seçimi yapılan iki kanatlı olan bu sistemde yasama erki yasaları oluşturmakla sorumlu iken yürütme erki de yani başkanda yasama erki tarafından çıkarılan bu kanunları yürürlük aşamalarının tamamlanmasından sorumludur. Burada sert kuvvetler ayrılığı ilkesi gereğince yasama erkine mensup olan bir üye, yürütme erkinde bulunamaz ve hiçbir surette faaliyetlere katılamaz. Aynı şekilde başkanlık makamında bulunan kişi de hiçbir suretle yasama erki mensubu olarak görev yapamayacaktır. Başkanlık sisteminin ikinci temel niteliği ise başkan ve meclis mensuplarının birbirlerinden farklı fakat belirli bir süre için seçilmeleridir. Amerika Birleşik Devletleri örneğinde başkanlık makamında bulunan kişinin görev süresi dört yıl, Temsilciler Meclisi ve Senato mensupları içinse bu süreler sırası ile iki ve altı yıldır. Başkan senatoya karşı sorumluluğu bulunmayıp, sorumluluğu halka karşıdır. Başkan senatoyu fesih edemez, aynı zamanda senato mensupları da başkanlık makamına karşı sorumlu olmayıp kendilerini, seçen halka karşı sorumludurlar. Seçimlerle görev başına gelen kongre üyeleri tıpkı başkanlar gibi görev sürelerinin bitimine kadar görevleri devam eder. Başkanlık sisteminin üçüncü ana özelliği ise başkanın yürütme erkinde tek başına bir sorumlu olan kanadı temsil etmesidir. Başkan kabinede görev alacak tüm üyeleri ve yönetim manasında yürütme erki organlarında görevlendirilecek tüm atamaları kendisi yapar, isterse görevden alır, görevden alınanların yerlerine de yenileri atama yetkisine sahiptir. Başkan devletin yönetim mekanizmalarında ve tüm idari fonksiyonlarında güç ve kudret sahibidir. Başkan tarafından atanan yürütme erkinde görevlendirilen kişiler danışman durumunda olup son ve nihai karar alma yetkisi başkana aittir. Bu niteliklerinden dolayı başkanlık sisteminin istikrarı yakalama, devamlılığını sağlama ve demokratik yönetsel faaliyetler kapsamında avantajlı bir durumda olduğunu ileri süren birçok yaklaşım mevcuttur (Kamalak, 2007, ss. 60–61).

Başkanlık sisteminin fikir babası "kurucu babalar" şeklinde de ifade edilen, John Adams, Benjamin Franklin, Alexander Hamilton, John Jay, Thomas Jefferson, James Madison ve George Washington'dur. Bu isimler Amerika Bağımsızlık Savaşı'nı yürüten ve Bağımsızlık Bildirgesi'ne imza koyan kişilerdir. Amerikan Anayasası 1787'de hazırlanıp, 1789 yılında yürürlüğe sokularak Amerika Birleşik Devletleri kurulmuştur. İlk başkan George Washington, 30 Nisan 1789'da göreve başlamıştır. Başkanlık sistemi tecrübe ve saha uygulamalarından çok belirli bir tasarım aşamasından geçmek sureti ile meydana gelmiş bir sistem olarak kabul edilmiştir. Westminster modeli demokrasinin 18. asrın sonlarına doğru dönemin şartlarına bir tepki olarak ortaya konulan bağımsızlık savaşı neticesinde meydana gelmiştir. Sistem kongre üyelerinin ve başkanın ayrı ayrı seçimlerinin yapıldığı, çift yapılı bir meclis sisteminden oluşan, federal bir devlete ait yönetim modelidir (Fendoğlu, 2015, ss. 166–167).

Başkanlık Sisteminin Avantaj ve Dezavantajları

Başkanlık sisteminde bulunan avantajlar ve dezavantajlar ile ilgili ortaya atılan fikirleri analiz edecek olursak, bu sistemsel yapıda yürütme erkini görev süresi bitinceye kadar katı bir biçimde ilgili sürecin devamı sağlanmaktadır. Başkanlık sisteminin savunanlar için bu katı durum, hükümet edenlerin istikrar durumlarını güvenceye alma yolunda önemli bir durum olduğu şeklinde ifade edilmektedir. Başkanlık sistemine karşı duran görüştekiler için ise parlamento yapısı ile başkanlık makamı arasında bulunan uyumsuzluk ya da başkanın başarısızlığı durumunda bu sistemin kendini yapısal durumunu onarma gibi bir imkâna sahip olmaması manasına gelmektedir. Bu durumda bu sistemin siyasi bir yönetim krizine yol açması da olası bir durum olarak görünmektedir. Linz'in, başkanlık sisteminin güçsüz noktalarına odaklanan yaklaşım modeline en güçlü karşılık Cheibub tarafından ortaya atılmıştır. Cheibub, başkanlık sisteminin, demokrasileri çökertme nedenini sistemsel durumlardan değil, ülkelerin sahip oldukları niteliklerden kaynaklandığını ileri sürmüşlerdir.

Başkanlık Sisteminin Avantajları

Başkanlık sisteminin avantajları aşağıdaki biçimde ifade edilebilir:

İstikrar merkezli yönetimler: Başkanlık sisteminde yürütme erkine verilen sabit ve değişmez nitelikteki görev süreleri, istikrar merkezli hükümet yapılarının meydana gelmesine hizmet eder. Hükümet krizlerinin yaşanma olasılığı azdır. Parlamenter hükümet sistemlerine has olan geleceği görememe ve belirsizlik sendromu gibi bir takım problemler yoktur. Hükümetlerin istikrarlı bir yapısal dönüşüme girmesi toplumsal yapıda meydana gelecek istikrara, dolayısı ile de demokratik rejimin güçlenmesine katkı sunar (Yazıcı, 2011, s. 52).

Güç sahibi yönetim yapısı: Parlamenter hükümet sistemlerinde meclise karşı sorumluluğu bulunan başbakanlara göre, başkan, karar alma aşamasında daha fazla alan hakimiyetine sahiptir. Hızlı bir şekilde alınması gereken önemli ve stratejik kararları alabilir ve etkin-ve-rimli bir yönetim olgusu ortaya koyabilir. Kuvvetli bir yürütme yapısı her alanda kuvvetli devlet yapısını ortaya çıkarabilir. Hâlbuki parlamenter hükümet sistemlerinde genellikle hükümet erki, bir yandan kendinde bulunan yetkileri cumhurbaşkanı ile pay edip diğer yandan da meclisin güven oyu tehdidi altında kalmasından kaynaklı, yürütme erkini gücünü eritmekte ve yönetim mekanizmalarının bulunduğu alanlarda bir yönetim zafiyetini oluşmasına sebebiyet vermektedir (Eren, 2007, s. 165).

Daha fazla demokratik bir yapı: Başkanlık sisteminin demokratik bir yönetim anlayışına kapı açacağına ilişkin temel unsurlar şu şekilde ifade edilebilir: Öncelikle seçmen grupları olası hükümet yapılarını önceden göreyerek sandığa giderler. Halk tarafından faili belli olan bu yapıya hesap sorma olasılığı çok daha fazla olacaktır (Beceren & Kalağan, 2007, s. 161).

Yönetim aşamasında ortaya çıkacak olan krizler ve yol kazaları ile ilgili olarak sorumluların tespitlerini kolay bir şekilde yapılabilirmekte, vatandaşların yaptıkları bu tespit neticesinde tekrardan bir karara varmalarında doğru karar verme eğilimlerini arttırmaktadır. Başka bir ölçüt olarak da ifade etmek gerekirse, seçmen grupları için daha fazla seçme imkânı ortaya koymasidir. Meclis için bir siyasi partinin adaylarını destekleme yönüne giderken yürütme erkinin seçimlerinde ise başka bir siyasi partinin adayına destek verme imkânına kavuşurlar (Eren, 2007, s. 165).

Meclis içerisinde bulunan üyeler, hükümet erkinin devam edip etmeyeceği kaygısını taşımadan kanunlar üzerinde bu bağlamdan bağımsız olarak özgür bir şekilde karar verebilirler (Becerem & Kalağan, 2007, s. 165).

Yasama içerisindeki parlamenterler kanun yapım aşamalarında yürütme organından keskin ve sert olan kurullarla ayrıldıkları ve bağımsız bir şekilde hareket serbestisine sahip oldukları için bu aşamada daha vicdanları ile ve tarafsız kararlar vererek bu sürecin işletilmesinde partizan duygularla aralarına belirli bir mesafe koyacaklardır. Kuvvetler ayrılığı ve sınırlı bir iktidar yapısı, bireysel anlamdaki fırsat eşitlikleri ve özgürlüklerin de garantisi olmaktadır (İncioğlu, 2000, ss. 30–33). Kuvvetler ayrılığı modelindeki kazanım; birbirlerinden ayrı olan ve bağımsızlığı temsil eden bir yapı neticesinde yürütme kuvvetini elinde bulunduran başkanın yasama erki ile iyi ilişkiler kurma durumunda olmasidir. Çünkü bütçe kanunu yapma ve kanun yapma gücünü elinde tutan yasama erkidir. Başkan tüm yürütme kudretini elinde tutsa bile bu noktada ortaya konulan durumdan dolayı yasama erkine muhtaç ve bağımlı hâle getirilir ki bu da denge sistemi ile ifade edilebilir (Kuzu, 2012, s. 100).

Yürütme erkinin doğrudan halkça seçilmesi çok daha demokratik bir rejimi ifade etmektedir. Siyasi güç ve yetkiye sahip durumda olan yürütme erkinin halkça doğrudan bir şekilde seçilmesi, vatandaşa büyük bir güven duygusu, saygınlık hissi ve meşruiyet durumu kazandıracaktır.

Başkanlık Sisteminin Dezavantajları

Başkanlık sisteminde bazı dezavantajlar da bulunmaktadır. Bunlar aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

Katılık: Meclis, başkanın varlığını sona erdirmeye yetkisine sahip olmadığından yürütme erkinin görevde kalma süresi sabit bir nitelik taşımaktadır. Bu kapsamda bir başkan kabiliyet konusunda eksik yanları varsa da görev süresi boyunca görevinin başında kalacaktır. Halkın desteği ya da meşruiyet konusunda bir ikileme düşülse bile başkan, var olan görev süresini doldurmadan görevden alınamayacaktır. Buna karşın başarılı bir başkan ise, tekrardan seçilme yasağı olan ülkelerde tekrardan seçimlere giremeyecektir (Yazıcı, 2011, s. 47).

Çift meşruiyet yapısı: Başkanlık hükümet sistemlerinde meclis ile yürütme erki iki mücadeleci rakip gibi meşruiyetin kendi tekelleri olduğu iddiasını ortaya atabilmektedirler. Bu, her iki erkinde halk tarafından seçilerek görev verilmesinin beklenen bir neticesi şeklinde karşımızda durmaktadır. Özellikle de siyasi parti sayısının fazla olduğu ya da ideolojik fikir ayrışmalarının derinlemesine bir boyut kazandığı başkanlık hükümet sistemlerinde bu iki erkin izlenecek politikalar üzerinden gerilim düzeyi yüksek bir siyaset anlayışı ile birlikte muhtemel bir çatışma içerisinde girilmesi ihtimali kuvvetlenmektedir. Her iki erkinde birbirlerinin görev alanlarına girmiyor oluşları ve birbirlerinin devamlılıkları üzerinden herhangi bir yetki karmaşası içinde bulunmuyor olmaları uzlaşma kültürünün yaratılmasını engelleyici nitelikte bir hâle getirebilir.

Sıfır toplamlı oyun: Yürütme erki ile ilgili olan başkanlık rekabeti, bu rekabetten zaferle çıkan adaylara yürütme erkinde toplanan gücünün tamamını sunarken, kaybeden tarafın ise yönetim aşamasındaki gücünün kaybedilmesi anlamına gelir. Başkanlık sisteminde ya hep ya da hiç olma oyunu merkezi konumda bulunur. Seçimlerden zaferle ayrılan adaylar bir dahaki seçime kadar yürütme erkinde bulunan gücü tek başına idare ve ikame edecektir (Linz, 1990, s. 56).

Başkanlık sistemlerinin siyasi üslubu: Kazanan tarafın tümüyle her şeyi aldığı, kaybeden tarafın ise tamamen her şeyi kaybettiği bir sıfır toplamlı oyunda uzlaşma ortamına değil kutuplaşma ortamına teşvik eden unsurlar merkezi konumda bulunmaktadır. Bir sonraki başkanlık seçimlerine kadar iktidar etme yetkisinin elinden alınamayacağını bilen başkan, gerek muhalefet bloğunun gerekse de seçmen gruplarının isteklerine karşı duyarsız bir yapıya dönüşebilir. Yetki temelinde plebisitçi faktörler bulunan başkan, kendisinin tüm halkı temsil eden bir yapı olduğu inancına kapılabilir. Kendinin gerçekleştirdiği siyaset politikalarını halk iradesinin bir yansıması şeklinde ifade ederken, muhaliflerce hazırlanan siyasi politikaları ise dar bir perspektiften bakan ve bencil planlamalar şeklinde ifade edebilir (Linz, 1990, s. 56).

Başkanlar seçildikleri süre boyunca halkın destek pozisyonunu kaybetmiş olsalar ve yaptıkları politikalar artık kimseyi hoşnut etmiyor olsa bile görevden el çektilerilemezler. Bu durum, istikrarın ve devamlılığın devamı şeklinde olumlu bir durum gibi görünse de esneklik ve katılık gibi problemleri de yanında getirmektedir (Kurban, 2014, s. 52).

Başkanlık ve meclis seçimleri farklı tarihlerde gerçekleştirildiğinden başkanın partisinin meclis aritmetiğinde geriye düştüğü bir durumda yönetim krizlerinin çıkma ihtimaline de gebe kalınabilecektir. Yürütme erkinin ve meclisin de halk tarafından seçilmesi ve birbirlerinden ayrı özerk bir yapıda olmaları, olası kriz ortamlarında ortak bir uzlaşma paydasında bir arada olmalarını engelleyici bir durum olacaktır. Bu durumun neticesinde farklı şekillerde izleyen kriz yapılarının meydana gelebileceği gibi askeri darbe gibi demokratik yönetim rejimleri ile bağdaşmayan bir takım olumsuz durumların da oluşma ihtimalini doğuracaktır (Tunç & Yavuz, 2009, s. 31).

Başkanlık sistemine yapılan bir başka eleştiri ise başkanın hem hükümet hem de devlet başkanı olmasından kaynaklandığı düşünülen, yürütme erkinin toptancı bir zihniyetle şahsi bir metaya dönüştürülerek bir dikta yönetim sistemine evrilebileceği korkusudur. Güney Amerika'da siyaset sahnesinde uygulama alanı bulan başkanlık sistemi devlet başkanlarını âdeta kral olarak ilan etmiş olmalarına karşın Amerika Birleşik Devletleri'nde ise bu şekilde bir uygulama söz konusu olmamıştır (Gözler, 2015, s. 89).

Başkanlık sisteminde yer alan olumsuz sayılabilecek nitelikteki durumlardan bir tanesi de başkanlık makamına seçilen kişinin yürütme erki ile alakalı tüm gücü üstüne almak sureti ile kaybeden tarafta bulunan grupların tamamını yönetim kademesi dışarısında dışına tutulmasına sebebiyet vermesidir. Bu durumun bir neticesi olarak da siyasi çevrelerde kutuplaşma hareketleri başlamakta ve halkın içerisinde yaşadığı toplumsal yapı bir uzlaşma ortamından çıkarak hem uzaklaşan hem de kutuplaşan bir toplumsal yapının eğilimine girecekleri olasılığı da gündem içerisindeki yerini almaktadır (Gözler, 2015, s. 89).

Amerikan Anayasasının Özellikleri

Amerika Birleşik Devletleri'nde ortaya konulan başkanlık sistemine asıl temel oluşturan nitelikler Amerikan Anayasasından ileri gelmektedir. Bu Anayasa dünya üzerinde bulunan ve yürürlüğü devam eden en eski anayasasıdır. Anayasa Haklar Bildirgesi'nin eklenmesinden sonra totalde 17 kere değişikliğe uğramıştır. Kurucularınca Anayasal Cumhuriyet şeklinde isimlendirilen metin Anayasal Demokrasi biçiminde ifade edilmiştir. Anayasanın açık uçlu olarak yazılmasından ötürü 1., 2. ve 3. maddelerde yasama, yürütme ve yargı konularında değişikliklerin yapılması olası bir duruma gelmiştir.

Anayasanın farklı bir özelliği de hükümlerinin farklı dönemlerde farklı biçimlerde yorum yapılmasından ileri gelmektedir. Siyasi ve politik koşullar, toplum düzeyinde ortaya çıkan yeni algı yapıları değiştiğinde yüksek mahkemeler anayasayı farklı bir okuma ile yorumlayarak bahse konu bu organların yetki durumlarını ortaya koyabilmektedir. Örneğin başkanların görev alanlarında kargaşalı bir durumun olduğu alanlarda yetkili mahkemeler başkanının görev ve yetki alanlarının arttırıp azaltabilmektedir. Bu durum, 11 Eylül 2001 tarihinde gerçekleştirilen terör saldırılarının sonrasında gerçekleştirilen düzenlemeler açısından da geçerlidir. Bu tarihten sonra pek çok eyalet ve federe hükümet, temel hak ve özgürlükler konusunda bir takım sınırlamalar getiren pek çok düzenlemeye imza atmıştır (Aktaş & Coşun, 2013, s. 6).

Amerikan Anayasasının Dayandığı Temel Prensipler

Amerikan Anayasası'nda, devlet örgütlenmesinde totalde beş temel niteliğin olduğu ortaya konulmaktadır (Aktaş & Coşkun, 2013, s. 7). Bu nitelikler/prensipler aşağıda ifade edilen biçimde sıralanabilir;

- Hukuk devleti yapısı
- Yasama meclisi, yürütme erki ve yargıyı temsil eden makamlar arasında bulunan katı kuvvetler ayrılığı
- Sistem içerisinde bulunan güçler arasındaki denge ve fren sistemi
- Federal yönetim ile ulusal düzeydeki hükümetler ve federe devletler arasında ki yetki paylaşımı
- Kişi hakları

Hukuk Devleti

Hukuk devleti kavramı, ülkenin siyasal olarak yönetim planlamalarında yasama erki aracılığı ile oluşturulan kanunların üstünde hiçbir güç, kuvvet ve kişinin olamayacağını ve ülkenin siyasal yönetim sürecinde ortaya konulması gereken yegane yetkinin hukukun üstünlüğü olmasını ve tüm toplum kesimlerinin yasama organınca meydana getirilen hukuk kurallarına ve anayasanın ilkelerine hiçbir şart koşmadan uymak zorunluluğunun olduğunu ortaya koyan bir ilkedir. Devlet mekanizmasının hukukun üstünlüğü karşısında tali bir yapıda olması bunu ortaya koyan kurucu grubun yaşam hakkı, özgürlük, fırsat eşitliği ve mülkiyet hakkı gibi kişisel hakların korunması noktasında önemli bir yere oturtularak bu hakları asla vazgeçilemez haklar olduğunun ifade etmesini hedeflemekten ileri gelmektedir. Anayasalar temel anlamda devleti yöneten tüm mekanizma yapılarının belirli bir etki alanı içerisinde kalmak sureti ile sınırlandırılması şeklinde empoze eder. Anayasal yargı devlet yapısı ile organik anlamda organik bir bağ içermediği sürece bir sınırlama yapamaz. Bu durumun dışında yurttaşlara yönelik olarak her hangi bir hukuksuzluk durumunda diğer mahkemeler vasıtası ile yargı dağıtımı yapılarak adalet kurumunun tesis ve temini ortaya konmaktadır (Aktaş & Coşkun, 2013, ss. 7-10).

Kuvvetler Ayrılığı

Anayasa, kurucu unsurların esas olarak tanımlamaları sonucunda hukuk devleti ilkesini merkeze almıştır. Bu kapsamda devlet yapısı, kişisel menfaat ve çıkarlar kapsamında yönetimi yapılacak bir kurum olmayıp meclis tarafından oluşturulan yasa ve anayasanın çizmiş olduğu çerçeve dışarısına çıkılmadan yönetme ve yönetilme ilkelerine dayanır. Hukuk devleti ilkesi, katı kuvvetler ayrılığı unsurları ile bir araya geldiğinde başkanlık sistemini tamamlamaktadır. Yasama, yürütme ve yargı erklerinin bağımsız bir biçimde farklı kişiler ve kurumlarca yönetilmesini esas alan ve bu şekilde hak ve özgürlüklerin hüküm sürdüğü topraklarda yeterli ve ihtiyaca dayalı güvenlik sitem yapılarının işletilmesi noktasında önemli olduğunu ileri sürmektedir. Lakin kurucu grup kuvvetler ayrılığı ilkesinin yeni bir sistem yapısı oluşturmadığını bildiklerinden, başkanlık sistemine başkanlık sisteminin en ayırt edici özelliklerinin başında gelen fren, denge sistemi şeklinde adlandırılan bir sistemsel yapıyı eklemişlerdir. Bu sistem yapısı içerisinde hiçbir anayasal güç diğer gücün tahakkümü altında kalarak görev niteliklerini yerine getiremez duruma düşmesinin önüne geçmiştir (Aktaş & Coşkun, 2013, ss. 7-8).

Fren ve Denge

Fren ve denge sisteminin fikir babası James Madison kurucu unsurları ikna ederek bu sistem yapısı aracılığı ile devlet mekanizmasının işletildiği hiçbir yapıya geri dönülmesi güç olguların verilemeyeceğini ve bu sayede de devlet yapısının bir denge oluşturarak kurumsal yapıların işleyişinde her hangi bir tehdit ve yönetme zafiyeti ile karşı karşıya gelinmeyeceğini ileri sürmüştür. Madison'un bu fikrine göre devletin yönetsel anlamdaki gücü bölünüp, belirli aşamalarda yavaşlatılabilmesi açısından frene basıldığı andan itibaren belirli bir denge konumuna gelebilecektir. Örnek verecek olursak başkan kongrede yapılan kanunlar veto etme yetkisine sahiptir. Benzer bir biçimde başkanlık makamında bulunan kişi büyükelçileri, yüksek yargıya mensup olan kişileri ve üst düzey devlet mekanizmasında görev alacak kişileri atama yetkisine de sahiptir. Lakin başkan tarafından yapılan bu atamalara senato organından bir onay çıkması gerekmektedir. Bununla birlikte senato tarafından gönderilen ve başkan tarafından veto edilen kanun tasarıları, ayrı ayrı her iki meclisin de üçte iki çoğunluğunun alınması ile birlikte aşılabilmektedir. Bu şekilde devletin kurumsal yapılarından herhangi bir kişinin tek başına bir yetki

verilerek bütün yönetim gücünü kendinde toplamasının önüne geçilmesi sağlanarak ortak bir uzlaşma kültürünün sağlanması amaçlanmıştır (Aktaş & Coşkun, 2013, s. 9).

Amerika Birleşik Devletleri kurucuları yalnızca devleti temsil eden organlar arasında eşitlikçi bir yapı sağlamayı hedeflememişlerdir. Onlar, aynı zamanda çoğunluğa sahip olan tarafın, her iki meclisli yapıyı ve başkanı da kontrol etmek sureti ile baskıcı bir yönetim anlayışı meydana getirebileceğini de düşünmüşlerdir. Fren ve denge sistemsel yapısının bir başka özelliği başkanlık makamında bulunan kişiye, temsilciler meclisi mensuplarına ve senatör konumunda bulunan kişilere farklı bir görev süresi sunmasıdır. Başkanın görev süresi dört yıl, temsilciler meclisi mensuplarının görev yapma süreleri iki yıl ve senatörlerin görev yapma süreleri ise altı yıl olarak tespit edilmiştir. Başkanlık hükümet sisteminde bahse konu görev süreleri farklı olan yapıların seçimleri de farklı bir tarihte yapılmaktadır. Buradan da anlaşılacağı üzere hükümette bulunan iktidar yapılarının ve yasama organında görev alan mensupların, çoğunluğu olarak tekçi bir sistem yapısı oluşturmalarının önü bu şekilde kapatılmıştır. Bunun konular dışında hakim bağımsızlığı ile alakalı olarak da, yargıda tarafsızlık ve objektiflik unsurlarını sağlamak için, Amerikan Anayasası'nda hakimlerin vatana ihanet suçu ve yüz kızartıcı suçları işlemedikçe azledilemeyecekleri ifade edilmiştir. Kısaca ifade etmek gerekirse Amerikan Anayasasını meydana getiren kurucular, siyasi partizan davranışlarından uzak ve katı bir şekilde cereyan eden erkler ayrılığı ile birbirlerini fren ve denge sistemleri ile denge durumuna getiren federatif bir sistemsel yapı meydana getirmek arzusunda olmuşlardır (Aktaş & Coşkun, 2013, ss. 9–10).

Amerikan Anayasasında Amerika Birleşik Devletleri'nin kurumsal yapısını meydana getiren üç temel üzerinde toplanmış ve bu unsurlara ait alt unsurlarda farklı bir takım kademeler üzerine oturtulmuştur. Bu çerçevede anayasada her bir gücün içeriği aşağıdaki şekilde ortaya konulmuştur (Alkan, 2013, s. 39):

- Yasama: Senato ve Temsilciler Meclisi'nden oluşmaktadır.
- Yürütme: Başkan, başkan yardımcısı ve başkanlık ofisinden oluşmaktadır.
- Yargı: Yüksek mahkeme ve federal mahkemelerden oluşmaktadır.

Başkanlık sistemi siyasal hayat üzerinde bir takım derin etkiler bırakmaktadır. Yasama ve yürütme organlarının görev süreleri hakkında her hangi bir esneklik söz konusu olmamaktadır. Seçimleri kazanan başkanın, görev süresi bitimine kadar görevi başında kalması açısından, istikrarın korunması kapsamında devlet yapısı içinde ortaya çıkabilecek siyasal anlamdaki belirsiz durumların önüne geçilmeye çalışılmıştır. Yani seçilen başkan, yasama erkinin güvenoyuna ihtiyacı olmadığı için istikrar yapısı garanti edilmektedir (Lijphart, 2006, s. 68).

Koalisyonların sebebiyet verdiği siyasal anlamdaki pazarlıklar, parlamenter denetleme mekanizmalarının hükümette bulunanları çıkarmaya sürüklenmesi, milletvekili değişimleri, siyasi partiler içerisinde bulunan anlaşmazlıkların neden olduğu ayrılma durumlarında meydana gelen siyasal parti enflasyonu şeklinde yeni hükümetlerin kurulması gibi istikrar yapılarına etki eden durumlar başkanlık sistemlerinde bulunmamaktadır. Başkan kendine ait sorumlulukları bir başka kimseye yükleyemez. Ayrıca seçmenler, doğrudan kişiye oy verdiği için iktidara gelen kişilerin hizmet ve tecrübelerini daha iyi bir şekilde gözlemleyebilir ve bunun neticesinde de seçim süreçlerindeki tercihlerini isabet oranlarını yüksek düzeyde artırabilir (Alkan, 2013, ss. 41–42). Seçimleri kazanan başkanın görev süresi boyunca olağan durumlarda görevden el çektileremeyeceğinin istikrarın devamlılığı anlamında faydalı bir durum olduğu ifade edilmiş olsa da, her zaman için bu kaide bu biçimde işlemeyebilir. Meşruiyetinin kaynağını kaybetmiş bir başkanın uzun zaman dilimleri içerisinde görevden el çektilerememesi gibi durumlarda yasama erki ile çatışma içinde olabileceği durumunu da kabul edilmesi gerekir. Bu çatışmalı durum süresince sokağa taşan bir takım olayların ülkenin refahı ve yönetim anlamında olumsuz bazı neticelere sebebiyet verebileceği de tahmin edilebilir olacaktır. Bu sürecin neticesinde de demokrasi ile bağdaşmayan yani askeri darbeler gibi bir takım istenmeyen olayların yaşanması mümkün olacaktır. Örnek verilecek olursa, Latin Amerika ülkelerinde işletilen başkanlık sistemlerinde iktidarlarının devamlılığını sağlama noktasında bir takım talepleri olan başkan ile bu duruma çıkan meclis arasında ortaya çıkan şiddetli çatışmalarında etkisi ile birlikte meydana gelen sokak hareketleri ve iç karışıkların askeri darbelerle neden oldukları da kaçınılmaz bir gerçektir.

Sonuç ve Değerlendirme

Devletin evrensel anlamda mekanizmaları ile birlikte siyaset sahnesinde ortaya çıktığı ilk dönemlerden itibaren yönetim şekilleri, halkın nasıl idare edileceği yönünde gelişmeler olarak karşımıza çıkmaya başlamıştır. Yunan site devletlerinden günümüz modern devlet yapılanmalarına kadar uzun bir siyasi tarih boyunca toplumlar kendi karakteristiklerine, yaşam şartlarına, gelişmişlik düzeylerine ve toplumsal inanç kriterlerine göre yönetim şekillerini deneme eğilimi içerisinde olmuşlardır. Hükümet sistemleri devletin idari yapısına, toplumsal algı ve anlayışa göre farklılık arz ederek bir gelişim seyri izlemiştir. Diktatörlüklerden, totaliter rejimlere, aristokratik yönetim şekillerinden, demokrasi ve onun gereği olan halkın yönetime katılmasına kadar birçok hükümet şekli ve yapısı çeşitli sürelerde ve çeşitli yerlerde hayat bulmuştur. Kuvvetler birliği ve kuvvetler ayrılığı temelinde olan hükümet şekilleri kendi içerisinde birtakım tasnifler ile toplumsal hayatın idare edilmesinde, karar alma mekanizmalarınca kullanılmıştır.

Kuvvetler ayrılığının bir tezahürü olarak, parlamenter sistem ve başkanlık sistemi farklı kültürler sahip olan ve farklı coğrafyalarda yaşayan toplumsal yapılarda yaşam alanı bulmuştur. Genel anlamda bir hükümet yapısının yerine diğer bir hükümet yapısının tercih edildiği hükümet şekilleri, ötekine rağmen var olması gerektiği ve yeni oluşan ihtiyaçları karşılamak adına ortaya çıkmıştır. Parlamenter sistemin klasik manada ortaya çıkışı ve gelişmesi irdelendiğinde genellikle kara Avrupası ve Doğu Bloğu ülkelerin yönetim şekli olarak varlık göstermiş, kuvvetler ayrılığı ilkesini benimseyerek demokrasi ve insan haklarının gelişimi noktasında adımlar atılmaya çalışılmıştır. Yasama, yürütme ve yargı erklerinin kesin çizgilerle bir birinden ayrılması manasına gelen, güçlü bir başbakan, bakanlar kurulu ve meclisin yer aldığı parlamenter sistem, kendi içerisinde bazı sorunları da beraberinde getirmektedir. Türkiye 16 Nisan 2017 yılında yapılan anayasa değişikliği ile yönetim yapısını Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi olarak değiştirmesine karar vermiştir. Bu değişimin altında yatan sebep olarak parlamenter sistemin siyasal yaşama uygun olmadığı, demokrasinin sıklıkla kesintiye uğraması, seçim sürelerinin doldurulmaması gibi faktörler gerekçe gösterilmiştir. Osmanlı devletinden başlayarak uzunca bir süre parlamenter sistem tecrübesi olan Türkiye

yeni bir sistem, yarı başkanlık veya başkanlık tarzı bir sistem denemek istemiş ve nihayetinde tam olarak başkanlık sistemi olmasa da başkanlık sisteminin bazı özelliklerini de bünyesinde barındıran bir sistem olarak Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine geçilmiştir.

Parlamentar sistemin kendi içerisinde toplumlara sürüklediği kaos ortamı, başkanlık sisteminin güçlenmesine ve alternatif olarak tercih edilebilir olmasına sebep olmuştur. Başkanlık sisteminde yürütmenin güçlü bir başkan tarafından idare edilmesi, işlerlik bakımından sağlıklı bir yöntem olarak kabul edilmiş, tek adamlığın önüne geçebilmek için ise sistem kendi içerisinde denge fren mekanizmasını kurarak çözüm üretmiştir. Başkanlık sisteminin bu yönü bir taraftan karar alma süreçlerinin bürokratik engellerini ortadan kaldırırken, diğer taraftan karar alma durumunda olan başkanın yetkisi aşması durumunda bunun önünde bir denge oluşturacak, başkan yardımcısı mekanizmasını geliştirmiştir. Başkanlık sisteminin sağlıklı bir örneği olarak Amerika Birleşik Devletleri'nde uygulanan başkanlık sistemi örnek olarak gösterilebilir. Gerek başkanlık sistemi gerekse parlamenter hükümet sistemleri çalışmamızda detaylı bir analiz ile irdelenmiş ve her iki sisteminde avantajları ve dezavantajları sıralanmıştır. Sistemler kendi içerisinde uygulandıkları toplumsal yapılara göre şekillenerek gelişim göstermektedir.

Etik Kurul Onayı: Araştırmada herhangi bir canlıya ait veri kullanılmadığı için etik raporu alınmamıştır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkıları: Fikir – M.Y.E.; Tasarım – M.Y.E.; Denetleme – F.D.; Kaynaklar – M.Y.E.; Malzemeler – M.Y.E.; Veri Toplanması ve/veya İşlemesi – M.Y.E.; Analiz ve/veya Yorum – M.Y.E.; Literatür Taraması – M.Y.E.; Yazıyı Yazan – M.Y.E.; Eleştirel İnceleme – F.D.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemişlerdir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadıklarını beyan etmişlerdir.

Ethics Committee Approval: Ethics committee approval was not obtained since no data from any living creature was used in the research.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Author Contributions: Concept – M.Y.E.; Design – M.Y.E.; Supervision – F.D.; Resources – M.Y.E.; Materials – M.Y.E.; Data Collection and/or Processing – M.Y.E.; Analysis and/or Interpretation – M.Y.E.; Literature Search – M.Y.E.; Writing Manuscript – M.Y.E.; Critical Review – F.D.

Declaration of Interests: The authors declare that they have no competing interests.

Funding: The authors declared that this study has received no financial support.

Kaynakça

- Akinci, B. (2017). *Türkiye'de hükümet sistemi tartışmaları ve cumhurbaşkanlığı* (Yayımlanmış Doktora Tezi). Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aktaş, M., & Coşun, B. (2013). *Başkanlık sistemi, karşılaştırmalı bir inceleme ve Türkiye için değerlendirmeler*. Nobel Yayınları.
- Alkan, H. (2013). *Karşılaştırmalı siyaset başkanlık ve parlamenter sistemler ışığında yarı başkanlık modelleri*. Açılım Kitap Yayınları.
- Bakırcı, F. (2000). *TBMM'nin çalışma yöntemi*. İmge Kitabevi.
- Beceren, E., & Kalağan, G. (2007). Başkanlık ve yarı-başkanlık sistemi; Türkiye'de uygulanabilirliği tartışmaları. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(11), 161–183.
- Carey (1999). *Presidential versus parliamentary government*. Springer Publishing.
- Duverger, M. (1995). *Siyasal rejimler*. İletişim Yayınları.
- Erdoğan, M. (2007). *Anayasa hukuku*. Orion Yayınevi.
- Eren, K. E. (2002). Başkanlık sisteminin Türk parti sistemi açısından Türkiye'de uygulanabilirliği. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3, 135–162.
- Eroğul, C. (2012). *Anatüzeeye giriş*. İmaj Yayıncılık.
- Fendoğlu, H. T. (2010). *Başkanlık sistemi tartışmaları*. Stratejik Düşünce Enstitüsü.
- Fendoğlu, H. T. (2015). *Türkiye'de başkanlık sistemi*. Yetkin Yayınları.
- Göç, E., & Kayıkcı, D. (2021). *Türkiye'de parlamenter sistemden başkanlık sistemine, multidisipliner araştırmalar*. Legal Yayıncılık.
- Gözler, K. (2000). Anayasa değişikliği bağlamında temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılması. *AYMKD*, (Sayı 31), 23–37.
- Gözler, K. (2014). *Anayasa hukukuna giriş* (22. Baskı). Ekin Yayınevi.
- Gözler, K. (2015). *Türk anayasa hukukuna giriş*. Ekin Yayınevi.
- Gözler, K. (2017). *Anayasa hukukuna giriş*. Ekin kitabevi.
- Gözbüyük, A. Ş. (2013). *Anayasa hukuku*. Turhan Yayınevi.
- İncioğlu, N. (2000). Siyasal rejimler: Başkanlık, yarı-başkanlık ve seçilmiş başbakanlık seçenekleri Türkiye'ye neler sunabilir? *Siyasal Rejim Tartışmaları* içinde. TESEV Yayınları.
- Kaboğlu, İ. Ö. (2018). *Anayasa hukuku dersleri*. Legal yayıncılık.
- Kamalak, İ. (2007). *Başkanlık sistemi ve Türkiye*. Kalkedon Yayınları.
- Kuzu, B. (2012). *Her yönü ile başkanlık sistemi*. Babıali Yayınları.
- Lijphart, A. (2006). *Demokrasi motifleri* (G. Ayas & U. U. Bulsun, Çev.). Salyangoz Yayınları.
- Linz, J. (1990). The perils of presidentialism. *Journal of Democracy*, 1(1), 51–69.
- Onar, E. (2005). Türkiye'nin başkanlık ve yarı başkanlık sistemine geçmesi düşünülmeli midir? *Başkanlık sistemi* içinde. TBB Yayınları.
- Sayarı, S. (1977). *Parlamenter demokrasilerde koalisyon hükümetleri hükümetleri*. Boğaziçi Üniversitesi, İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal Bilimler Bölümü.
- Schudson, M. (1997). *Haber üretiminin sosyolojisi* (A. Altun & M. Agduk-Gevrek, Çev.) İLEF Yıllık.

- Soysal, M. (1997). *100 soruda anayasanın anlamı*. Gerçek Yayınevi.
- Teziç, E. (1980). *Türk parlamento hukukunun kaynakları ve ilgili Anayasa Mahkemesi kararları*. Beta Yayınları.
- Tunç, H., & Yavuz, B. (2009). Avantaj ve dezavantajları başkanlık sistemi. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 81, 1–39.
- Yazıcı, S. (2002). *Başkanlık ve yarı başkanlık sistemleri/Türkiye için bir değerlendirme*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Yücel, B. (2009). *Parlamentar hükümet sisteminin rasyonelleştirilmesi ve Türkiye örneği*. Adalet Yayınevi.
- Yüksel, C. (2013). Türkiye'nin gelecek siyasi sistem tercihi, rasyonelleştirilmiş parlamentarizm, yarı başkanlık ve başkanlık sistemleri. *Yasama Dergisi*, 8(25), 38-70.